

อภิปราย ญาณวิทยา ปรัชญาชีวิต
และปรัชญาสังคม

ปัญหาเรื่องความจริง และการรับรู้ความจริง เป็นปัญหาที่นักคิดทุกยุคทุกสมัยให้ความสำคัญ ทัศนคติที่มีทัศนคติอย่างไรในเรื่องนี้ ความจริงคืออะไร มีลักษณะอย่างไร และมนุษย์สามารถรับรู้ความจริงได้หรือไม่ อย่างไร ทัศนคติของทัศนคติในประเด็นนี้มีความสัมพันธ์อย่างไร ใกล้ชิดกับทัศนคติเกี่ยวกับชีวิตมนุษย์ ที่มาของปัญหาทัศนคติและการหลุดพ้นที่จะพิจารณาต่อไป

อภิปราย

ลักษณะการนำเสนอปัญหาเรื่องความจริงนั้น ทัศนคติทำทนายให้ผู้ฟังร่วมพิจารณาอย่างจริงจัง เพื่อจะได้พบด้วยตนเองว่าความจริงคืออะไร ในที่นี้จะพิจารณาเฉพาะประเด็นสำคัญที่จะเกี่ยวข้องกับปรัชญาการศึกษาของทัศนคติ

ทัศนคติของทัศนคติเกี่ยวกับความจริงไม่มีการเปลี่ยนแปลง ตั้งแต่การกล่าวว่า "ความจริงเป็นดินแดนที่ไร้หนทางนำไปสู่" ในปี ค.ศ. 1929 จนถึงวาระสุดท้ายในปี ค.ศ. 1986 แต่การใช้คำในการอธิบายเกี่ยวกับความจริงมีการพัฒนาเปลี่ยนแปลงให้ชัดเจนขึ้นในงานช่วงหลัง โดยเฉพาะในหนังสือชื่อ Truth and Actuality ซึ่งวิทยานิพนธ์ฉบับนี้จะยึดความหมายของคำอธิบายจากหนังสือเล่มนี้เป็นหลัก เนื่องจากมีการใช้คำในความหมายที่ชัดเจนและรัดกุมกว่าหนังสือเล่มอื่น

ทัศนคติกล่าวถึงความจริงด้วยคำ 2 คำ คือ

1. ความจริง (Truth)
2. ความเป็นจริง (Reality)

โดยใช้ในความหมายเฉพาะของทัศนคติเอง เราจะพิจารณาความหมายและความสัมพันธ์ของคำทั้งสองคำ ซึ่งมีความจำเป็นในการทำความเข้าใจทัศนคติเรื่องญาณวิทยาต่อไป

1. ความจริง (Truth) ทัศนคติปฏิเสธการกล่าวถึงลักษณะของความจริงโดยตรง เนื่องจากมีทัศนคติว่า ไม่มีหนทางใดนำไปสู่ความจริงได้ ไม่ว่าจะ เป็นบุคคล แนวความคิด หรือ

คำอธิบายใด ในการกล่าวว่า "ความจริงเป็นดินแดนที่ไร้หนทางนำไปสู่" นั้น ทัศนเมรุติไม่ได้หมายความว่าความจริงไม่สามารถรับรู้ได้เลยไม่ว่าด้วยหนทางใด สิ่งที่ทัศนเมรุติต้องการหมายถึงคือ ความจริงอาจรับรู้ได้ด้วยการประสบโดยตรง ไม่ใช่รับรู้ผ่านคำอธิบายเกี่ยวกับความจริง และนี่คือสาเหตุที่ทัศนเมรุติปฏิเสธการกล่าวถึงลักษณะของความจริง ซึ่งจะกลายเป็นคำอธิบายเกี่ยวกับความจริงไป ดังนั้น อาจกล่าวให้ตรงจุดได้ว่าความจริงไม่สามารถอธิบายได้ และคำอธิบายเกี่ยวกับความจริงไม่ใช่ความจริง ความจริงเป็นสิ่งที่แต่ละบุคคลต้องสัมผัสและประสบด้วยตนเองโดยตรง มีข้อสังเกตว่า ลักษณะการนำเสนอทฤษฎีเกี่ยวกับความจริงของทัศนเมรุติคล้ายกับลักษณะการนำเสนอเต๋าของเหลาจื๊อ "เต๋าที่อธิบายได้มิใช่เต๋ออันอมตะ ชื่อที่ตั้งให้กันได้ก็มีใช้ชื่ออันสูงส่ง เต๋านั้นมีอาจอธิบายและมีอาจตั้งชื่อ..."

2. ความเป็นจริง (Reality) เป็นคำที่มาจากรากศัพท์ภาษาละตินว่า "สิ่ง" (res) ความเป็นจริงอาจหมายถึงสิ่งที่เป็นอยู่ใน 2 ลักษณะ คือ

2.1 สิ่งที่ความคิดคิดถึง ไตร่ตรองถึง สิ่งที่ความคิดสร้างขึ้น ประกอบขึ้น ความเป็นจริงลักษณะนี้หมายถึงสิ่งที่อยู่ในความคิด สิ่งที่ประกอบกันเป็นเนื้อหาของความคิด ซึ่งหลายครั้งทัศนเมรุติเรียกว่าเป็นจิตสำนึก (Consciousness) ของมนุษย์

2.2 สิ่งที่ดำรงอยู่โดยไม่ขึ้นอยู่กับการคิด ตัวอย่างของความเป็นจริงลักษณะนี้ เช่น ธรรมชาติ ต้นไม้ โลก ดวงดาว สิ่งเหล่านี้ดำรงอยู่อย่างที่มีนัยเป็นไม่ว่ามนุษย์จะคิดถึงมันหรือไม่ก็ตาม ทัศนเมรุติยอมรับความมีอยู่ของสิ่งเหล่านี้ในฐานะเป็นข้อเท็จจริง

ความเป็นจริงทั้งสองลักษณะต่างถูกกำหนดเงื่อนไข ทัศนเมรุติเห็นว่าทุกสิ่งทุกอย่างล้วนถูกกำหนดด้วยเงื่อนไข ในลักษณะของการกำหนดซึ่งกันและกัน ส่งอิทธิพลต่อกันซึ่งสามารถสังเกตได้ในธรรมชาติ ตัวอย่างเช่น ดวงดาวมีอิทธิพลต่อกันและกัน ความคิดและจิตสำนึกของมนุษย์ถือเป็นส่วนหนึ่งของการถูกกำหนดในลักษณะนี้ด้วย กล่าวคือ สิ่งต่าง ๆ สามารถส่งอิทธิพลต่อจิตสำนึกและในทางกลับกันจิตสำนึกก็มีอิทธิพลต่อสิ่งต่าง ๆ เช่นกัน ดังจะเห็นได้จากการที่มนุษย์ทำให้สิ่งมีรูปร่างต่าง ๆ กัน และดังนั้นความเป็นจริงของมนุษย์ซึ่งหมายถึงเนื้อหาของความคิดหรือจิตสำนึกของมนุษย์ จึงเป็นผลผลิตจากการถูกกำหนดโดยเงื่อนไขและการส่งอิทธิพลในลักษณะนี้เช่นกัน

นอกจากความเป็นจริงของมนุษย์มีลักษณะของการถูกกำหนดด้วยเงื่อนไขแล้ว ยังมีขอบเขตจำกัด สิ่งต่าง ๆ ในความคิดของมนุษย์ไม่ว่าจะเป็นความคิด ความรู้ ซึ่งมีรากฐานอยู่ที่ความคิดหรือจิตสำนึก สิ่งทั้งหมดนี้มีขอบเขตจำกัด ขอบเขตนี้ขึ้นอยู่กับตรงไหน สิ่งหนึ่งมีขอบเขตจำกัดอยู่ในกรอบของเนื้อหาที่สิ่งนั้นมี กล่าวคือ สิ่งต่าง ๆ ที่อยู่ในความคิดหรือความจำของมนุษย์ อัน

ได้แก่ความรู้และประสบการณ์ ไม่ว่าจะมียุ่่มากมายเพียงใดหรือสะสมเพิ่มเติมเข้าไปอีกเท่าใดก็ตาม ก็มีฐานะเป็นสิ่งที่รู้แล้วซึ่งยังอยู่ในข่ายของความคิดอยู่นั่นเอง ขอบเขตของความคิดและจิตสำนึกจึงเท่ากับเนื้อหาที่มีอยู่

เนื้อหาของความคิดหรือจิตสำนึกของมนุษย์นั้นเป็นไปได้ที่จะมีเหตุผลหรือไม่มีเหตุผล มีหรือไม่มีระเบียบ ตรงหรือถูกบิดเบือนให้ผิดพลาด เป็นมายา แต่สิ่งเหล่านี้ก็ถือว่าเป็นความเป็นจริง

ประเด็นที่สำคัญ คือ ความเป็นจริง (Reality) ซึ่งหมายถึงสิ่งที่ เป็นเนื้อหาของความคิดนั้นมีความสัมพันธ์กับความจริง (Truth) หรือไม่ อย่างไร กฤษณมูรติเห็นว่าความเป็นจริงนั้น ไม่เกี่ยวข้องกับความจริงเลย

เราต้องการค้นหาความแตกต่างระหว่างความจริงและความเป็นจริง เราได้กล่าวว่าสิ่งใดก็ตามที่ความคิดคิดถึง ไม่ว่าจะคิดอย่างไรเหตุผลหรือมีเหตุผล ก็คือความเป็นจริง สิ่งนี้อาจถูกบิดเบือนหรือให้เหตุผลอย่างแจ่มชัด มันก็ยังเป็นความเป็นจริง ข้าพเจ้าขอกล่าวว่า ความเป็นจริงนั้น ไม่เกี่ยวข้องกับความจริง (1: 17)

"ความเป็นจริงนั้น ไม่เกี่ยวข้องกับความจริง" (That reality has nothing to do with truth) หมายความว่าอย่างไร ในแง่ของคำค้นที่ถ้าความเป็นจริงคือ "สิ่ง" (thing) ความจริงก็ "ไม่ใช่สิ่ง" (no thing) ถ้าความเป็นจริงคือ "เนื้อหาของความคิดหรือคำอธิบายเกี่ยวกับความจริง" ความจริงก็ "ไม่ใช่ เนื้อหาของความคิดหรือคำอธิบายเกี่ยวกับความจริง" ดังนั้น ความเป็นจริงซึ่งเป็นสิ่งในความคิด จึงไม่เกี่ยวข้องกับความจริงซึ่งไม่ใช่สิ่งในความคิด

ในแง่ของการรับรู้ความจริง เราไม่สามารถสัมผัสรับรู้ความจริงโดยผ่านทางความเป็นจริง หรือความคิดเกี่ยวกับความจริงได้ ในขอบเขตของความเป็นจริงไม่มีวิถีทางไปสู่ความจริง ผู้คงแก่เรียนที่มีความรู้กว้างขวาง มีความสามารถในการคิด วิเคราะห์ และใช้เหตุผลอย่างมีตรรกะ ตามทฤษฎีของกฤษณมูรติ ผู้นั้นไม่สามารถเข้าถึงความจริงผ่านทางความรู้ความสามารถเหล่านั้นได้ เนื่องจากยังคิดอยู่ในขอบเขตของความเป็นจริง ซึ่งมีลักษณะของการถูกกำหนดจากเงื่อนไขและมีขอบเขตจำกัด จึงกล่าวได้ว่า เราไม่สามารถรับรู้ความจริงซึ่งไม่ใช่สิ่ง โดยผ่านทางความเป็นจริงซึ่งเป็นสิ่งที่รู้แล้ว (the known) ได้

สรุป ทฤษฎีเกี่ยวกับความจริง กฤษณมูรติปฏิเสธการกล่าวถึงลักษณะของความจริงโดยตรง เนื่องจากความจริงไม่ใช่สิ่งที่สามารถอธิบายได้ และคำอธิบายเกี่ยวกับความจริงไม่ใช่

ความจริง ส่วนความเป็นจริงนั้น หมายถึงสิ่งที่เป็นเนื้อหาของความคิดหรือจิตสำนึกและสิ่งที่ดำรงอยู่โดยไม่ขึ้นอยู่กับความคิด ความเป็นจริงทั้งสองลักษณะต่างถูกกำหนดด้วยเงื่อนไขในลักษณะของการส่งอิทธิพลต่อกัน ความเป็นจริงที่เป็นเนื้อหาของความคิดหรือจิตสำนึกมีความจำกัดอยู่ในขอบเขตของมัน ความเป็นจริงนั้นไม่เกี่ยวข้องกับความจริงเลย ความเป็นจริงคือสิ่ง ความจริงไม่ใช่สิ่ง เราจึงไม่สามารถรับรู้ความจริงซึ่งไม่ใช่สิ่งโดยผ่านทางความเป็นจริง ซึ่งเป็นสิ่งที่รู้แล้วได้

ญาณวิทยา

มนุษย์สามารถรับรู้ความจริงได้หรือไม่ ถ้าได้จะรับรู้ได้อย่างไร ความคิดและความรู้คืออะไร มีลักษณะและบทบาทอย่างไรในการรู้ความจริงของมนุษย์ เราจะพิจารณาปัญหาเหล่านี้ซึ่งเป็นปัญหาสำคัญเกี่ยวกับทฤษฎีความรู้ ทรรศนะเกี่ยวกับญาณวิทยาถือได้ว่าเป็นแกนกลางในงานของทฤษฎีมูรติ ซึ่งจะช่วยให้เราเข้าใจทรรศนะเกี่ยวกับการแก้ปัญหาชีวิตและสังคม รวมทั้งทรรศนะเกี่ยวกับการศึกษาด้วย

ถึงแม้ว่าความจริงนั้นไม่สามารถอธิบายได้ เนื่องจากคำอธิบายเกี่ยวกับความจริงไม่ใช่ความจริง แต่ทฤษฎีมูรติก็ได้แสดงทรรศนะว่าความจริงอาจรับรู้ได้ด้วยการประสบโดยตรง จิตใจสัมผัสกับความจริงโดยไม่ผ่านความเป็นจริงหรือสื่อกลางใด ๆ การรับรู้ความจริงในลักษณะนี้จะเป็นไปได้เมื่อจิตใจว่างจากสิ่งต่าง ๆ ที่ประกอบกันเป็นเนื้อหาของความคิด

Stuart Holroyd (2: 53) . กล่าวถึงญาณวิทยาของทฤษฎีมูรติว่าเป็นการรู้ความจริงแบบไม่ผ่านความคิดรวบยอด (concept) ซึ่งไม่มีลักษณะแบ่งแยกเป็นทวิภาวะ นี่หมายถึงการรับรู้ความจริงโดยไม่ผ่านสื่อกลางนั่นเอง ในการรับรู้เช่นนี้ไม่ปรากฏการกำหนดเป็นผู้รู้และสิ่งที่ถูกรับรู้ ผู้คิดและสิ่งที่อยู่ในความคิด ซึ่งมีลักษณะแบ่งแยกเป็นความคิดรวบยอดสองความคิดอยู่ภายในขอบข่ายของความเป็นจริง

การที่ทฤษฎีมูรติกล่าวว่า ไม่มีหนทางใดนำไปสู่ความจริงได้นั้น ไม่ได้หมายความว่ามนุษย์ไม่สามารถรับรู้ความจริง แต่หมายความว่าความจริงอาจรับรู้ได้ด้วยการประสบโดยตรง ถ้าจิตใจยังเต็มไปด้วคำอธิบายเกี่ยวกับความจริง จิตใจจะสัมผัสความจริง โดยตรงได้อย่างไร

ไม่มีหนทางไปสู่ความจริง ไม่ว่าจะในประวัติศาสตร์หรือในศาสนา เราไม่สามารถสัมผัสรับรู้หรือค้นพบได้ในวิภาววิธี (dialectic) หรือเห็นได้จากการเปลี่ยนแปลงสถานะและความเชื่อคนจะประสบได้ก็ต่อเมื่อจิตใจเป็นอิสระจากสิ่งต่าง ๆ ที่จิตใจสร้างขึ้น . . . (3: 49)

ตั้งนั้นจิตใจต้องว่าง กล่าวคือเป็นอิสระ ไม่ถูกครอบครองโดยสิ่งที่ความคิดสร้างขึ้นหรือที่เรียกว่าความเป็นจริง จึงจะสามารถสัมผัสความจริงซึ่งไม่ใช่สิ่งในความคิดได้ สังเกตว่าลักษณะการรับรู้ความจริงโดยตรงที่กฤษณเมรุติกล่าวถึงนั้น คล้ายกับการรู้แจ้งของเซ็นที่เป็นการรับรู้สิ่งต่าง ๆ อย่างชัดเจนโดยไม่ถูกบิดเบือนจากภาพทางความคิดหรือแนวคิดใด ๆ คำพูดและแนวคิดเป็นสื่อกลางที่เปรียบเหมือนนิ้วมือที่ชี้ไปยังดวงจันทร์ เราไม่อาจรับรู้ความจริงได้ถ้ามองแต่เพียงนิ้วมือหรือยึดติดอยู่กับคำอธิบายเกี่ยวกับความจริง

สื่อกลางของการรับรู้ความจริงที่จิตใจจะต้องละเพื่อสัมผัสความจริงคืออะไร ตามธรรมชาติของกฤษณเมรุติ สื่อกลางคือสิ่งต่าง ๆ ที่ประกอบกันขึ้นเป็นเนื้อหาของความคิด อันได้แก่ความรู้และประสบการณ์นั่นเอง ต่อไปจะพิจารณาคุณธรรมชาติของความคิด ลักษณะ และบทบาทในการรับรู้ความจริงของมนุษย์

ความคิดคืออะไร ความคิด คือ กระบวนการทางวัตถุและเคมีซึ่งดำเนินไปในตัวของมนุษย์ ความคิดประกอบไปด้วยอะไรบ้าง ความคิดประกอบไปด้วยเนื้อหาที่เป็นความรู้และประสบการณ์ ซึ่งสะสมไว้ในสมองโดยอาศัยความจำ หลายครั้งกฤษณเมรุติใช้คำว่า ความคิดและความรู้ในความหมายเดียวกันคือเป็นเนื้อหาของความคิด

ความคิดมีลักษณะอย่างไร ลักษณะของสิ่งที่ เป็นเนื้อหาของความคิดนั้นมีขอบเขตจำกัด และถูกกำหนดอยู่ภายใต้เงื่อนไขของกาลเวลา ที่กล่าวว่ามีขอบเขตจำกัด หมายความว่า มนุษย์มีสมรรถภาพในการเรียนรู้หรือจดจำความรู้ในวงจำกัด มนุษย์มีความรู้เท่าที่เขาสมาารถจดจำได้ถึงแม้ว่าความรู้จะสามารถขยายตัวกว้างออกไปได้โดยไม่สิ้นสุด แต่มนุษย์ก็ไม่สามารถที่จะจดจำความรู้ได้ทั้งหมด มนุษย์จึงมีความรู้จำกัดอยู่ในขอบเขตของเนื้อหาเท่าที่เขามีอยู่ และยังคงคิดอยู่ในขอบเขตของสิ่งที่รู้แล้วเสมอ

เนื้อหาของความคิดถูกกำหนดอยู่ภายใต้เงื่อนไขของกาลเวลา หมายความว่าอย่างไร ธรรมชาติของการคิดนั้นต้องอาศัยความจำในสิ่งที่เกิดขึ้นแล้วเป็นเนื้อหา กาลเวลาจึงเข้ามาเกี่ยวข้องกับด้วย กาลเวลาในที่นี้ไม่ได้หมายถึงกาลเวลาตามปกติที่เราแบ่งเป็น นาที ชั่วโมง วัน เดือน ปี แต่หมายถึงกาลเวลาที่เป็นลักษณะอันแนบเนื่องอยู่กับธรรมชาติของการคิดโดยจำเป็น กล่าวคือเมื่อเราคิดถึงสิ่งใดสิ่งหนึ่ง สิ่งที่เราคิดถึงนั้นย่อมเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นมาแล้วเสมอ ความคิดมีเนื้อหาเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นแล้วหรือรู้แล้วจากอดีตทั้งสิ้น ความคิดยังอาจจะลึกลงถึงสิ่งที่ผ่านมาแล้วให้เกิดขึ้นในปัจจุบัน และคิดปรุงแต่งคาดหวังให้เกิดขึ้นในอนาคตได้อีกด้วย แต่ไม่ว่าจะคิดถึงอดีต ระลึกถึงในปัจจุบัน หรือคาดหวังให้เกิดขึ้นในอนาคต การคิดนั้นก็มิมีรากฐานอยู่บนความทรงจำถึงสิ่งต่าง ๆ ที่ผ่านมาแล้วทั้งสิ้น

. . . มีความสำคัญมากที่จะทำความเข้าใจธรรมชาติของการคิด การคิดของเรามีรากฐาน
อยู่บนความทรงจำถึงสิ่งต่าง ๆ ที่ผ่านมาแล้ว ซึ่งก็คือคิดในสิ่งที่ได้เกิดขึ้นเมื่ออาทิตย์ที่ผ่านมา
คิดในเรื่องนั้น เสริมแต่งมันขึ้นในปัจจุบันแล้วคิดปรุงแต่งต่อไปในอนาคต . . . ดังนั้น
ความรู้จึงกลายเป็นสิ่งที่มีความสำคัญยิ่งสำหรับพวกเรา แต่ความรู้ไม่มีวันสมบูรณ์เต็มที่ได้เลย
ความรู้จึงอยู่ร่วมกับเงาเหลือมของความไม่รู้เสมอไป . . . (4: 90)

จะเห็นได้ว่า ความคิดประกอบด้วยเนื้อหาที่เป็นความรู้และประสบการณ์ในอดีตสะสมไว้
ในสมองโดยอาศัยความจำ เนื้อหาของความคิดจึงมีขอบเขตจำกัด มีฐานะเป็นสิ่งที่รู้แล้ว และถูก
กำหนดอยู่ภายใต้เงื่อนไขของกาลเวลา นี่เป็นธรรมชาติของความคิดซึ่งกฤษณมูรติเห็นว่า มนุษย์ไม่
อาจรับรู้ความจริงโดยผ่านทางความคิดได้

สิ่งที่สำคัญในการรับรู้ความจริงคือ การหยั่งเห็นถึงขอบเขตจำกัดและเงื่อนไขของความ
คิดซึ่งเป็นการตระหนักรู้จริง ๆ ว่า ความคิดไม่สามารถเป็นสื่อกลางในการสัมผัสความจริงซึ่งไม่
อยู่ในขอบข่ายของความเป็นจริงได้ ความคิดถูกกำหนดด้วยเงื่อนไขของกาลเวลา และมีเนื้อหา
จำกัดอยู่ในกรอบของสิ่งที่รู้แล้ว การรับรู้ความจริงผ่านทางความคิดจึงเป็นไปได้ เพื่อที่จะสัมผัส
ความจริงโดยตรง จิตใจจะต้องว่างลงจากความคิด ไม่มีเนื้อหาของความคิดปรากฏอยู่ในขณะที่รับ
รู้

. . . คุณต้องแสวงหาด้วยตัวของคุณเองว่า ความเป็นจริงอยู่ตรงไหน และความเป็นจริง
ไม่สามารถกลายเป็นความจริงได้ คุณไม่อาจบรรลุความจริงโดยผ่านทางความเป็นจริงได้
. . . (1: 60)

การเป็นอิสระหรือไม่ถูกรับรองด้วยสิ่งที่เป็นเนื้อหาของความคิด ไม่อาจทำได้โดย
การตั้งใจทำให้จิตใจว่างลง แต่เนื้อหาของความคิดอาจเจียบลงจากการเข้าใจ มองเห็น และรู้
ตัวต่อการทำงานตามธรรมชาติของความคิด

. . . โปรดอย่าถามว่า "ฉันจะหยุดความคิดได้อย่างไร" นั่นไม่ใช่ประเด็น ประเด็นคือ
จงเข้าใจธรรมชาติของความคิด จงมองดูมัน (4: 16)

สรุป มนุษย์สามารถรับรู้ความจริงได้ ด้วยการประสบโดยตรง จิตใจสัมผัสกับความจริง
โดยไม่ผ่านสื่อกลางใด ๆ จิตใจต้องเป็นอิสระ ไม่ถูกรับรองจากเนื้อหาของความคิด อันได้แก่
ความรู้และประสบการณ์ ซึ่งถูกสะสมไว้ในความทรงจำในฐานะของสิ่งที่รู้แล้วจากอดีต การรับรู้
ความจริงโดยตรงอาจเกิดขึ้นได้ ต้องมีการหยั่งเห็นถึงขอบเขตจำกัดและเงื่อนไขของความคิด

ตระหนักว่าจริง ๆ ว่า ความคิดไม่สามารถเป็นสื่อกลางในการรับรู้ความจริงได้ การหยั่งเห็นเช่นนี้ ทำให้จิตใจล่องลอยเหนือร่างกายในความคิด เมื่อความคิดยุติ จิตใจอันว่างอยู่นี้สามารถประสบความจริงโดยตรง

ปรัชญาชีวิต

กฎแห่งมรรติมิตรรณะอย่างไรเกี่ยวกับชีวิต ธรรมชาติของชีวิต จุดมุ่งหมายของชีวิต ปัญหาของมนุษย์ ที่มาของปัญหามนุษย์และการหลุดพ้น และทางด้านจริยศาสตร์ อะไรคือความดี เราจะเอาอะไรเป็นเกณฑ์ในการตัดสินคุณค่าของการกระทำ

1. ทรรคนะ เกี่ยวกับชีวิต

1.1 ชีวิตคืออะไร ธรรมชาติของชีวิตเป็นอย่างไร กฎแห่งมรรติมิตรรณะไม่ได้นิยามความหมายของชีวิตแต่ได้ชี้แนะ ให้มีการล้มล้างและทำความเข้าใจชีวิตด้วยตนเอง ชีวิตประกอบด้วยแง่มุมต่าง ๆ มากมาย การเข้าใจชีวิตคือการเข้าใจตนเองซึ่งเป็นการเรียนรู้ถึงความเป็นจริงภายในจิตสำนึกของตน รวมทั้งขอบเขตจำกัดและการถูกกำหนดเงื่อนไขของจิตสำนึกนั้น

ธรรมชาติของชีวิตคือ ธรรมชาติของจิตสำนึก ซึ่งกฎแห่งมรรติมิตรรณะกล่าวว่าเหมือนกันหมดในมนุษย์ทุกคน กล่าวคือ มนุษย์ทุกคนเป็นทุกข์ มีความกลัว ความอยาก ความเหงาเปล่าเปลี่ยว และวิตกกังวลเหมือนกันหมด

เนื้อหาของจิตสำนึกก็คือ สิ่งต่าง ๆ ที่เป็นเนื้อหาของความคิดนั่นเอง ความคิดก่อให้เกิดความกลัว การเฝ้าหาความเพลิดเพลิน และกาลเวลาซึ่งเป็นเนื้อหาของจิตสำนึก นี่คือความหมายของคำกล่าวที่ว่า "ความคิดนี้เองที่รับผิดชอบในเนื้อหาของจิตสำนึก"

. . . คุณต้องสอบสวนเข้าไปในความเคลื่อนไหวทั้งหมดของความคิด เพราะความคิดนี้เองที่รับผิดชอบในเนื้อหาของจิตสำนึก . . . ถ้าคุณไม่มีความคิดก็จะเป็นไม่มีความกลัว ไม่มีความรู้สึกเฝ้าหาความสนุกสนาน ไม่มีกาลละ ความคิดจึงรับผิดชอบ . . . (4: 14)

ชีวิตของมนุษย์โดยทั่วไป ถูกความคิดครอบงำอยู่ ความคิดสร้างปัญหามากมายในความเป็นอยู่ของมนุษย์ ก่อให้เกิดการแบ่งแยกและความขัดแย้งขึ้นในจิตสำนึก นี่เป็นธรรมชาติของชีวิต

1.2 จุดมุ่งหมายของชีวิตคืออะไร ชีวิตที่ดีที่สุด หรือชีวิตที่พึงปรารถนาที่สุด เป็นอย่างไร ตามทรรศนะของกฤษณมูรติ เป้าหมายของชีวิตมนุษย์คือ ภาวะหลุดพ้นเป็นอิสระจากพันธนาการทั้งปวง กล่าวได้ว่า ชีวิตที่บรรลุจุดหมาย คือชีวิตที่เป็นอิสระนั่นเอง และชีวิตเช่นนี้เท่านั้นเป็นชีวิตที่สัมพัทธ์ความจริงโดยตรง

Dr. R.K. Shrinogy (5: 93) ได้กล่าวถึงจุดมุ่งหมายของชีวิตแต่ละคนตามความเห็นของกฤษณมูรติว่า คือ อิสระภาพแห่งชีวิต เป็นอิสระจากพันธนาการทั้งปวงในแต่ละบุคคล และความสำเร็งแห่งชีวิตนั้นขึ้นอยู่กับภาวะหลุดพ้นเป็นอิสระ

อิสระภาพและพันธนาการหมายความว่าอย่างไร อาจจะเข้าใจอิสระภาพได้ดีถ้าเข้าใจก่อนว่าอะไรคือพันธนาการ

กฤษณมูรติแสดงให้เห็นว่าความเจริญในปัจจุบันก่อให้เกิดปัญหาซึ่งเป็นพันธนาการทางจิตใจของมนุษย์ ความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีได้ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างมากในระบบเศรษฐกิจและสังคม สังคมพัฒนาไปสู่ระบบอุตสาหกรรม มีการเพิ่มประสิทธิภาพการผลิต สิ่งตอบสนองความต้องการและความสะดวกสบายของมนุษย์ ทำให้เกิดความเจริญทางวัตถุขึ้นทั่วไป แต่สิ่งที่เกิดตามมากับความเจริญเหล่านั้นคือ ทัศนคติและค่านิยมบางอย่างซึ่งแบ่งแยกมนุษย์ออกจากกัน ตัวอย่างเช่น การบูชาความสำเร็จ แข่งแข่ง ซิงดิซิงเด่น เบียดเบียน และทำลายล้างซึ่งกันและกัน กฤษณมูรติได้ชี้ให้เห็นว่าการปลุกฝังให้ยึดมั่นในค่านิยมผิด ๆ เหล่านี้ส่งผลโดยตรงต่อจิตสำนึกของมนุษย์ ทำให้มนุษย์ยึดถือในตัวตน เห็นแก่ตัว ต่อสู้เพื่อผลประโยชน์ของตนแต่ผู้เดียว ปิดกั้นจิตใจตัวเองและแยกตัวเองออกจากผู้อื่น ซึ่งทำให้ไม่สามารถมีความสัมพันธ์กับบุคคลและสิ่งต่าง ๆ ได้อย่างถูกต้อง กฤษณมูรติกล่าวว่า トラบไต้ที่ตัวฉันหรืออัตตายังครอบงำจิตใจ ชีวิตก็จะหนีไม่พ้นจากความขัดแย้ง ความวุ่นวาย และความทุกข์ ดังนั้น ตามทรรศนะของกฤษณมูรติ พันธนาการหมายถึง การครอบงำของความคิดซึ่งก่อให้เกิดความแบ่งแยก ขัดแย้ง และสับสนขึ้นในจิตสำนึก ชีวิตที่ถูกพันธนาการจึงหมายถึงชีวิตที่ถูกความคิดครอบงำอยู่ และมีความแบ่งแยก ขัดแย้ง สับสนอยู่ภายใน

อิสระภาพจึงหมายถึง การหลุดพ้นจากการถูกกำหนดจากความคิดและเงื่อนไขทั้งปวงที่ความคิดก่อให้เกิดขึ้นภายในจิตสำนึก ตามทรรศนะของกฤษณมูรติ อิสระภาพไม่ได้หมายถึงการเลือกทำอะไรตามใจชอบหรือตามความต้องการ ซึ่งเป็นเรื่องของเจตจำนง ทั้งนี้ไม่ได้หมายความว่า กฤษณมูรติปฏิเสธการใช้เจตจำนงในการเลือก แต่กฤษณมูรติกำลังบอกว่าเขาใช้คำว่าอิสระภาพในความหมายใด อิสระภาพคือการไม่ตกอยู่ในภาวะถูกกำหนดจากความคิดและเงื่อนไขที่ความคิดก่อให้เกิดขึ้นภายในจิตสำนึก ซึ่งเป็นความเปลี่ยนแปลงอย่างแท้จริงภายในจิตสำนึก ความแบ่งแยก

ขัดแย้ง และสับสนจะยุติลง อีสรรภาพของกฤษฎเมอริตจึงไม่ใช่อีสรรภาพที่นักปรัชญาอรรถิภาวนิยม (Existentialism) กล่าวถึง ซึ่งเป็นอีสรรภาพในการใช้เจตจำนงตัดสินใจเลือกที่จะเป็นอะไร ด้วยความรับผิดชอบ แต่อีสรรภาพตามทรรศนะของกฤษฎเมอริตอาจเปรียบได้กับจิตว่างหรือสัจญตาตามทรรศนะของพุทธศาสนา ซึ่งหมายถึงว่างจากตัวตนหรือปราศจากการยึดมั่นถือมั่นว่าเป็นตัวตนของตน

ดังนั้นจุดมุ่งหมายของชีวิตคือ อีสรรภาพจากพันธนาการทั้งปวง ซึ่งหมายถึงการหลุดพ้นจากการถูกกำหนดจากความคิดและเงื่อนไขทั้งปวงที่ความคิดก่อให้เกิดขึ้นในจิตสำนึก อันได้แก่ความแบ่งแยก ขัดแย้ง และสับสน อีสรรภาพเป็นความเปลี่ยนแปลงอย่างแท้จริงในจิตสำนึกของมนุษย์

มีข้อสังเกตว่า เมื่อกล่าวถึงอีสรรภาพว่า คือการหลุดพ้นจากการถูกกำหนดจากความคิดนั้น กฤษฎเมอริตไม่ได้รวมถึง ความคิด ความจำ หรือความรู้เกี่ยวกับข้อเท็จจริงที่มีความจำเป็นต้องใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวัน ตัวอย่าง เช่น ความรู้ทางเทคโนโลยี การอ่าน การเขียน และการพูดภาษา ฯลฯ ". . . ความรู้ต้องมีอยู่ เกี่ยวกับเทคโนโลยี . . . เธอต้องมีความรู้เกี่ยวกับโลก เกี่ยวกับข้อเท็จจริง แต่ความรู้จะต้องถูกใช้อย่างไม่มีลักษณะบุคคล" (6: 446) ความรู้เกี่ยวกับข้อเท็จจริงของสิ่งต่าง ๆ โดยตัวของมันเองนั้นไม่ก่อให้เกิดปัญหาขึ้นในจิตใจของมนุษย์ มนุษย์ที่มีความรู้ประเภทนี้ไม่เรียกว่าถูกพันธนาการ

1.3 ปัญหาของมนุษย์ ที่มาของปัญหาและการหลุดพ้น กฤษฎเมอริตเห็นว่าปัญหาต่าง ๆ ในชีวิตของมนุษย์ล้วนมีสาเหตุมาจากการที่มนุษย์ไม่เข้าใจชีวิตหรือไม่รู้จักตนเอง ซึ่งก็คือการไม่รู้เท่าทันต่อสิ่งที่เกิดขึ้นในกระบวนการทำงานตามธรรมชาติของความคิด

สิ่งที่ต้องทำความเข้าใจคือ ความคิดคืออะไร ประกอบไปด้วยอะไรบ้าง และกระบวนการทำงานตามธรรมชาติของความคิดเป็นอย่างไร เหตุใดการไม่รู้เท่าทันต่อสิ่งที่เกิดขึ้นจริงในขณะที่ใช้ความคิดอยู่นั้น จึงก่อให้เกิดปัญหาชีวิต

ตามทรรศนะของกฤษฎเมอริต ความคิดเป็นกระบวนการทางวัตถุและเคมีซึ่งดำเนินไปในตัวมนุษย์ ความคิดประกอบด้วยเนื้อหาที่เป็นความรู้ ซึ่งได้มาจากประสบการณ์หรือการเรียนรู้ในอดีตเก็บสะสมไว้โดยอาศัยความทรงจำ เมื่อเราคิด สมองจะนึกถึงความรู้หรือประสบการณ์ที่เคยรู้หรือเคยมีมาแล้วในอดีต มนุษย์คิดได้ภายในขอบเขตของความรู้ที่ตนมีหรือประสบการณ์ที่ตนจำได้เท่านั้น มนุษย์อาจคิดจินตนาการหรือคิดถึงอนาคตได้ แต่สิ่งที่จินตนาการหรือคิดถึงนั้นก็ยังคงต้องใช้ความรู้หรือประสบการณ์ที่มีอยู่แล้วเป็นพื้นฐาน ดังนั้นในขณะที่คิด มนุษย์สนใจอยู่กับเนื้อหาของความคิดซึ่ง เป็นสิ่งที่รู้อยู่แล้วและเป็นสิ่งที่ผ่านมาแล้วในอดีตทั้งสิ้น

โดยทั่วไปคนเราจะรู้ตัวต่อเนื้อหาของความคิดคือ รู้ว่าเราคิดอะไร แต่เรามักจะไม่รู้ตัวต่อการทำงานของความคิด คือไม่เห็นว่าการคิดเกิดขึ้นจริง ๆ อย่างไร มีกระบวนการอย่างไร การไม่รู้เท่าทันต่อสิ่งที่เกิดขึ้นในการทำงานของความคิด ทำให้ชีวิตถูกความคิดครอบงำ จิตใจถูกความคิดกำหนดให้ตกอยู่ในความแบ่งแยก ความขัดแย้ง และมีปัญหาเสมอไป

ตัวอย่างเพื่อแสดงให้เห็นว่าปัญหาชีวิต มีสาเหตุจากการไม่รู้ตัวต่อการเกิดขึ้นของความคิด เช่น ความกลัว ความทะยานอยาก ความทุกข์ และปัญหาความสัมพันธ์

ความกลัว ความกลัวเกิดจากความทรงจำถึงเหตุการณ์อันเจ็บปวดไม่ว่าทางกายหรือทางใจที่เกิดขึ้นในอดีต และคิดว่าอาจจะเกิดเหตุการณ์เช่นนี้อีก จะเห็นได้ว่าความกลัวเกิดขึ้นเนื่องจากการมีประสบการณ์ก่อน และจดจำทั้งเหตุการณ์และความรู้สึกเอาไว้ เมื่อระลึกถึงเหตุการณ์นั้นและคิดว่ามันจะเกิดขึ้นอีก ทำให้เกิดความกลัว การไม่รู้เท่าทันต่อการคิดถึงเหตุการณ์นั้นหรือไม่เห็นว่าการเจ็บปวดที่กำลังรู้สึกนั้น เกิดขึ้นจากความทรงจำถึงเหตุการณ์ที่ผ่านมาไปแล้ว จึงเป็นสาเหตุของความกลัว

ความทะยานอยาก เกิดจากการรับสัมผัส เช่น การเห็นสิ่งที่สวยงาม จากนั้นความคิดจึงเข้ามาบีบบังคับ โดยการสร้างภาพของตนเองเป็นผู้ครอบครองสิ่งที่ได้เห็นนั้น และในที่สุดความคิดก็สร้างเจตจำนงที่จะเข้าครอบครองสิ่งนั้น พร้อมกับคิดหาวิธีการที่จะให้ได้มาซึ่งสิ่งนั้น ถ้าไม่เห็นถึงความเคลื่อนไหวของความคิดในกระบวนการสร้างความทะยานอยากขึ้น จิตใจก็จะถูกกำหนดจากความทะยานอยากและไม่เป็นอิสระ

ความทุกข์-ความทุกข์มีหลายรูปแบบ เช่น ความทุกข์จากการสูญเสียคนรัก จากความยึดถือผูกพัน ความทุกข์จากการไม่มีใครรักและไขว่คว้าหาความรัก ความทุกข์นั้นมิใช่สาเหตุมาจากการที่ความคิดสร้างภาพพจน์ที่เป็น "ตัวฉัน" ขึ้นมา ภาพพจน์นี้เองที่ถูกทำให้เจ็บปวด ถูกทำร้าย และก่อให้เกิดการหลีกเลี่ยง การปกป้องตนเอง ปิดกั้นตัวเองไว้จากการถูกทำร้ายอีก แต่การหลบหนีและปิดตัวเองก่อให้เกิดความโดดเดี่ยว เปลี่ยวเหงาและเป็นทุกข์ ดังนั้นความทุกข์จึงเกิดจากการไม่รู้ตัวต่อการทำงานของความคิดซึ่งมีแนวโน้มในการสร้างภาพพจน์ของตัวเองขึ้น และภาพนี้เองที่ก่อให้เกิดความทุกข์

ปัญหาความสัมพันธ์ ชีวิตมนุษย์ดำเนินอยู่ในความสัมพันธ์เสมอ ฤๅษเมธูติกล่าวว่า การมีชีวิตอยู่ก็คือการมีความสัมพันธ์กับสิ่งต่าง ๆ และการไม่สามารถเข้าถึงความจริงของความสัมพันธ์ทำให้ชีวิตเต็มไปด้วยความขัดแย้งและเจ็บปวด ตามทรรศนะของฤๅษเมธูติ ปัญหาความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลมีสาเหตุมาจากการมีภาพในความคิดเกี่ยวกับตนเอง ความคิดสร้างภาพเกี่ยวกับตน

เองขึ้นมาจากประสบการณ์ที่เคยมีในอดีต ". . . มนุษย์ทุกคน ความจริงก็มีภาพของตัวเองซึ่งเขาไม่สำนึกหรือไม่รู้สึกตัว" (7: 86) การไม่ตระหนักถึงกระบวนการสร้างภาพพจน์ของความคิดก่อให้เกิดความแบ่งแยกกันในจิตสำนึกของบุคคล และแสดงออกมาเป็นความแบ่งแยก ชัดแจ้ง และสับสนภายนอก

. . . ดูที่ ฉันมีภาพพจน์เกี่ยวกับตัวฉันว่าเป็นคอมมิวนิสต์ และฉันเชื่อในมาร์กซ์ เชื่อในหลักเศรษฐศาสตร์ และอุทิศตัวเพื่อหลักการนั้น และฉันก็ปฏิเสธสิ่งอื่น ๆ หมด แต่คุณคิดต่างออกไป คุณอุทิศตัวให้กับสิ่งอื่นนั้น ดังนั้นจึงมีความแบ่งแยกเกิดขึ้นระหว่างคุณกับฉัน และความแบ่งแยกนั้นก่อให้เกิดความขัดแย้ง ฉันเชื่อว่าฉันเป็นชาวอินเดีย และฉันอุทิศตนให้กับลัทธิชาตินิยมอินเดีย และคุณอุทิศตนให้กับชาตินิยมอิสลาม จึงมีความแบ่งแยกและขัดแย้ง ดังนั้นความคิดได้สร้างความแบ่งแยกขึ้น ความคิดได้สร้างภาพพจน์ บ้ายชื่อ และความเชื่อเหล่านี้ขึ้น ดังนั้นจึงมีสิ่งตรงกันข้ามและความแบ่งแยก อันนำมาซึ่งความขัดแย้งและความสับสน นี้คือข้อเท็จจริง (1: 115)

ดังนั้น ที่มาของปัญหาในชีวิตมนุษย์คือ การไม่รู้เท่าทันต่อสิ่งที่เกิดขึ้นจริงในกระบวนการทำงานตามธรรมชาติของความคิด

การหลุดพ้นจากปัญหาชีวิต มนุษย์จะเป็นอิสระจากการถูกกำหนดโดยความคิดและเงื่อนไขที่ความคิดก่อให้เกิดขึ้นภายในจิตสำนึกได้อย่างไร กฤษณะเมรติเสนอสมาธิซึ่งเป็นการให้ความใส่ใจด้วยความรู้ตัวต่อกระบวนการทำงานของความคิดโดยไม่มีการเลือก สมาธิจะนำมาซึ่งความเงียบสงบจากความสับสนวุ่นวายอันความคิดได้ก่อให้เกิดขึ้น และนี่คือปัจจัยสำคัญที่ทำให้ปัญหาในชีวิตความเป็นอยู่ของมนุษย์ยุติลง

ตามทรรศนะของกฤษณะเมรติ สมาธิไม่มีแบบแผนการปฏิบัติที่ตายตัว สมาธิไม่ใช่การเพ่ง (Concentration) ซึ่งเป็นการควบคุมความคิดให้จดจ่ออยู่กับที่เช่น คำพูด หรือรูปนิมิต แต่สมาธิหมายถึง การให้ความใส่ใจอย่างใกล้ชิด ด้วยความรู้ตัวทั่วพร้อมต่อทุกสิ่งทุกอย่างที่เกิดขึ้นจริง ในกระบวนการทำงานของความคิดโดยไม่มีการเลือก ไม่วิพากษ์วิจารณ์ ไม่มีการยอมรับ หรือปฏิเสธสิ่งที่เกิดขึ้น เพียงแต่เฝ้าสังเกตความเป็นไปของความคิดที่ทำงานอยู่เท่านั้น โดยไม่ใช้ความพยายามไปหยุดความคิด การเฝ้าดูอย่างไม่ละเลิกหรือเรียนรู้อยู่ตลอดเวลาเช่นนี้ ก่อให้เกิดการเห็นแจ้งในธรรมชาติการทำงานของความคิด ทำให้จิตใจเป็นอิสระจากความสับสนวุ่นวายที่ความคิดก่อให้เกิดขึ้น จิตจะเงียบสงบ แต่ความคิดอาจเกิดขึ้นได้เมื่อจำเป็นต้องคิดเพื่อจุดมุ่งหมายบางอย่าง จากนั้นก็จะหยุดคิด จนกว่าจะต้องคิดอีก จิตที่เงียบสงบนั้นเป็นจิตที่ตื่นรู้อยู่เสมอและมีคุณภาพใหม่เกิดขึ้นซึ่งมีความสำคัญเป็นอย่างยิ่งต่อชีวิต

สมาธิไม่ได้หมายถึงการเพ่ง เนื่องจากการเพ่งเป็นการพยายามควบคุมบังคับความคิด ให้จดจ่ออยู่กับจุดใดจุดหนึ่ง การพยายามควบคุมนี้เป็นการทำงานของความคิด ดังนั้นการเพ่งจึงอยู่ในลักษณะของความคิดที่ควบคุมความคิด จึงยังไม่พ้นไปจากความแบ่งแยกและความขัดแย้ง ความคิดไม่สามารถปลดปล่อยจิตใจให้เป็นอิสระจากการถูกกำหนดโดยความคิดและเงื่อนไขของมันได้

สมาธิคือ การให้ความใส่ใจอย่างสมบูรณ์ในการเฝ้าสังเกตสิ่งที่เป็นอย่างอยู่และเกิดขึ้นจริง ในกระบวนการทำงานของความคิด เป็นการรู้ตัวทั่วพร้อม โดยไม่มีการเลือก (Choiceless awareness) ซึ่งเป็นลักษณะของการให้ความใส่ใจอย่างสมบูรณ์ โดยไม่มีความคิดหรือการใช้เจตจำนงเข้ามาเกี่ยวข้อง ทั้งนี้ไม่ได้หมายความว่ากฤษณะปฏิบัติปฏิเสธการใช้เจตจำนงในการเลือก แต่ต้องการชี้ให้เห็นว่า การเลือกไม่เป็นลักษณะของความใส่ใจและความรู้ตัวทั่วพร้อมที่สมบูรณ์

การเฝ้าดูหรือเรียนรู้ความเคลื่อนไหวของความคิดอยู่เสมอ ก่อให้เกิดความเห็นแจ้งในการทำงานของความคิด และทำให้จิตใจเยียบสงบ เป็นอิสระจากความแบ่งแยก และขัดแย้งที่ความคิดก่อให้เกิดขึ้นภายในจิตใจ

. . . เริ่มสอบสวนเข้าไป เฝ้าดู ฟังความเคลื่อนไหวทั้งหมดของความคิด การกำหนดเงื่อนไขของมัน การมุ่งแสวงหาของมัน ความกลัว ความเหน็ดเหนื่อยของมัน เฝ้าดูว่ามันเคลื่อนไหวไปอย่างไร ทำเช่นนี้แล้วคุณก็จะเห็นว่ามันสงบเยียบลงได้อย่างแท้จริง แต่ความสงบเยียบนี้ไม่ใช่ความหลับไหล แต่เป็นความตื่นตัวอย่างยิ่งและด้วยเหตุนี้จึง เยียบ . . .

(8: 76)

ดังนั้น สมาธิจึงมีฐานะเป็นวิถีทางสู่การหลุดพ้นจากปัญหาของชีวิตซึ่งมีที่มาจากไม่รู้เท่าทันต่อสิ่งที่เกิดขึ้นจริง ในกระบวนการทำงานตามธรรมชาติของความคิด

ข้อสังเกต สมาธิตามธรรมชาติของกฤษณะมูรตินั้นคือการเห็นแจ้งหรือวิปัสสนาตามธรรมชาติของพุทธธรรมนั่นเอง วิปัสสนาภาวนาเป็นการฝึกอบรมปัญญาให้เกิดความเห็นแจ้ง รู้ชัดเข้าใจจริงตามที่สิ่งทั้งหลายเป็นอย่างอยู่ มิใช่เห็นตามที่เรายากให้มันเป็นด้วยอคติหรือความทะยานอยาก การเห็นแจ้งจะทำให้จิตใจเป็นอิสระจากการหลงผิดและยึดมั่นในสิ่งต่าง ๆ ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงท่าทีต่อโลกและชีวิตใหม่ ทั้งท่าทีในการมอง การรับรู้ การวางจิตใจ และความรู้สึกทั้งหลาย การที่กฤษณะมูรติกล่าวว่าสมาธิไม่ได้หมายถึงการเพ่ง (Concentration) นั้น เป็นการปฏิเสธสมถภาวนาซึ่งเป็นการฝึกอบรมจิตใจให้เกิดความสงบด้วยการกำหนดจิตใจไว้กับสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ควบคุมจิตใจให้แน่วแน่อยู่กับสิ่งนั้นสิ่งเดียว สมถภาวนานั้นทำให้จิตสงบหรือทำให้จิตใจเป็นสมาธิ แต่ไม่ก้าวไปถึงขั้นปัญญา ส่วนวิปัสสนาภาวนาก่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลงขึ้นในจิตใจ ทำให้หลุดพ้นจาก

กิเลสและความทุกข์ได้อย่างแท้จริง ซึ่งเป็นภาวะอิสระแห่งชีวิต เป็นการหลุดพ้นจากปัญหาของชีวิตทั้งหลาย แต่อย่างไรก็ตาม การเจริญวิปัสสนาย่อมต้องอาศัยสมาธิจากสมถภาวนาเป็นพื้นฐานไม่มากนักน้อย อาจเริ่มจากสมาธิชั่วขณะ หรือขณิกสมาธิก็ได้ ผู้เขียนพบว่ากถุขณมูรติได้กล่าวถึงขณิกสมาธิไว้เช่นกันด้วยสำนวนว่า "การสังเกตไม่มีความต่อเนื่อง แต่สังเกตจากขณะหนึ่งไปสู่อีกขณะหนึ่ง" เมื่อเป็นเช่นนี้ การสังเกตก็ยังคงต้องมีการเพ่งอยู่ด้วย แต่แทนที่จะเพ่งจุดใดจุดหนึ่งเพียงจุดเดียวก็เพ่งจากจุดหนึ่งไปยังอีกจุดหนึ่ง การเพ่งสังเกตนี้จะต้องพัฒนาไปถึงขั้นที่สามารถทำให้จิตใจเป็นอิสระจากปัญหาชีวิตได้ ตามพุทธธรรมคือวิปัสสนาภาวนา ซึ่งเป็นการมองด้านในให้เห็นสิ่งทั้งหลายตามที่เป็นจริง ส่วนกถุขณมูรติใช้คำว่า สมาธิ ซึ่งเป็นการให้ความใส่ใจด้วยความรู้ตัวต่อกระบวนการทำงานของความคิดตั้งที่เป็นอยู่ การเพ่งดูอย่างไม่ละเลิกหรือเรียนรู้อยู่ตลอดเวลา เช่นนี้ก่อให้เกิดการเห็นแจ้งในธรรมชาติการทำงานของความคิด ทำให้จิตใจเป็นอิสระและมีคุณภาพใหม่เกิดขึ้นคือ สติปัญญา ความดีและความรัก ซึ่งจะกล่าวถึงต่อไปในปรัชญาการศึกษา

2. ทรรณะเกี่ยวกับจริยศาสตร์

2.1 อะไรคือความดี จากทรรณะเกี่ยวกับชีวิตทำให้ทราบว่า ความดีต้องไม่เป็นผลมาจากการถูกความคิดครอบงำ หรือถูกกำหนดอยู่ด้วยความแบ่งแยก ความขัดแย้ง และความสับสน

. . . อะไรคือความดี ข้าพเจ้ารู้สึกว่าคุณดีคือระเบียบอันสมบูรณ์ (total order) ไม่เพียงแต่ภายนอกเท่านั้น แต่โดยเฉพาะภายในด้วย ข้าพเจ้าคิดว่ามีระเบียบอันสูงสุด เปรียบได้กับในคณิตศาสตร์ ข้าพเจ้าเชื่อว่ามีระเบียบที่สมบูรณ์ และเพราะความไร้ระเบียบจึงทำให้เกิดความวุ่นวาย การทำลายล้าง ความยุ่งเหยิง และความชั่ว (6: 126)

ความดีคือระเบียบอันสมบูรณ์ กถุขณมูรติต้องการหมายถึงระเบียบที่เกิดขึ้นภายในจิตใจ เมื่อความแบ่งแยก ขัดแย้ง และสับสนวุ่นวายภายในยุติลง และระเบียบภายในแสดงออกมาทางการกระทำภายนอก ความดีไม่สามารถปลูกฝังให้เกิดขึ้นได้ด้วยความคิด แต่อาจเกิดขึ้นเมื่อมีความรู้ตัวทั่วพร้อม (awareness) เนื่องจากความคิดนำมาซึ่งความแบ่งแยกเป็น 2 ภาวะ คือ ภาวะที่เป็นอยู่กับภาวะที่ควรจะเป็นซึ่งเกี่ยวข้องกับกาลเวลา และความแบ่งแยกนำไปสู่ความขัดแย้งอันเป็นสาเหตุของความไร้ระเบียบภายในใจ ส่วนการรู้ตัวทั่วพร้อมนั้นนำมาซึ่งระเบียบ คุณธรรม ความดีซึ่งแสดงออกมาทางการกระทำในปัจจุบันขณะ ". . . ระเบียบ คุณธรรม ความดี เป็นอยู่ในปัจจุบัน และดังนั้นมันจึงเป็นอิสระจากอดีต" (6: 129)

ดังนั้นความดีคือระเบียบอันสมบูรณ์ภายในจิตใจ ซึ่งแสดงออกมาทางการกระทำภายนอก ระเบียบนี้เกิดขึ้นเมื่อความแบ่งแยก ชัดแย้ง และสับสน ซึ่งความคิดก่อให้เกิดขึ้นภายในจิตใจยุติลง ด้วยการรู้ตัวทั่วพร้อม

2.2 อะไรคือเกณฑ์ตัดสินคุณค่าของการกระทำ การกระทำใด ๆ จะดีหรือไม่ ขึ้นอยู่กับอะไร กฎแห่งเมตตาไม่ได้กล่าวถึงเกณฑ์นี้โดยตรง แต่เราพอจะอนุมานได้จากทฤษฎีเกี่ยวกับความดีได้ว่า การกระทำที่ดีคือการกระทำที่มาจากระเบียบภายในของบุคคล หมายความว่า ในขณะที่กระทำการนั้นจิตใจไม่มีความแบ่งแยก ชัดแย้ง และสับสนวุ่นวาย หรือที่เรียกว่าความไร้ระเบียบภายใน แต่จิตใจมีความรู้ตัวทั่วพร้อมหรือตื่นรู้

มีข้อสังเกตว่าเกณฑ์การตัดสินคุณค่าการกระทำในลักษณะนี้เป็นเกณฑ์เฉพาะบุคคล กล่าวคือเฉพาะบุคคลเท่านั้น ที่สามารถรู้ว่าตนกระทำการออกมาจากระเบียบภายในโดยไม่จำเป็นต้องได้รับการยืนยันจากบุคคลอื่นว่า นั่นเป็นการกระทำที่ดี อนึ่ง คำว่าบุคคลตามทฤษฎีของกฤษณะมูรตินั้นไม่ใช่ตัวตน (Ego) ตามที่เข้าใจกันทั่ว ๆ ไปในปรัชญาตะวันตก แต่เป็นบุคคลผู้เห็นแจ้ง (Enlighten person) ผู้เป็นอิสระจากการยึดถือตัวตน จึงไร้ความขัดแย้งในจิตใจและมีระเบียบภายในอย่างสมบูรณ์ บุคคลใดก็ตามที่เป็นอิสระจะมีระเบียบภายในและกระทำการดีเสมอ ดังนั้นเกณฑ์ตัดสินคุณค่าการกระทำตามทฤษฎีของกฤษณะมูรตินจึงไม่เป็นเกณฑ์ส่วนตัวตามแบบสัมพัทธนิยมทางจริยศาสตร์ (Relativism) ซึ่งไม่มีเกณฑ์ที่ตายตัว

ดังนั้น การตัดสินว่าการกระทำใดดีหรือไม่ ต้องพิจารณาว่าการกระทำนั้นมาจากระเบียบภายในจิตใจอันเป็นภาวะแห่งความรู้ตัวทั่วพร้อมอยู่หรือไม่

สรุป ทฤษฎีเกี่ยวกับชีวิต ชีวิตของมนุษย์โดยทั่วไปถูกความคิดครอบงำอยู่ ความคิดเป็นต้นเหตุของปัญหาต่าง ๆ ในความเป็นอยู่ของมนุษย์ ก่อให้เกิดความแบ่งแยกและความขัดแย้งขึ้นในจิตสำนึก จุดมุ่งหมายของชีวิตคืออิสรภาพ ซึ่งหมายถึงการหลุดพ้นจากการถูกกำหนดจากความคิดและเงื่อนไขที่ปรุงที่ความคิดก่อให้เกิดขึ้นในจิตสำนึก ที่มาของปัญหาชีวิตคือการไม่รู้เท่าทันต่อสิ่งที่เกิดขึ้นในกระบวนการทำงานของความคิด จึงถูกความคิดครอบงำและกำหนดให้ตกอยู่ในปัญหาเรื่อยไป วิธีทางสู่การหลุดพ้นจากปัญหาชีวิตคือสมาธิ ซึ่งเป็นการรู้เท่าทันต่อสิ่งที่เกิดขึ้นจริงในกระบวนการทำงานตามธรรมชาติของความคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับจริยศาสตร์ ความดีคือระเบียบอันสมบูรณ์ภายในจิตใจ ซึ่งเกิดจากการรู้ตัวทั่วพร้อมและแสดงออกมาทางการกระทำภายนอกในปัจจุบันขณะ เกณฑ์การตัดสินคุณค่าของการกระทำนั้นคือ การกระทำใด ๆ ที่มาจากระเบียบภายในจิตใจซึ่งเป็นภาวะแห่งความรู้ตัวทั่วพร้อม การกระทำนั้นคือการกระทำที่ดี

ปรัชญาสังคม

สังคมคืออะไร หรือโลกคืออะไร ปัญหาสังคมมีสาเหตุมาจากอะไร และจะแก้ปัญหาเหล่านั้นได้อย่างไร นี่เป็นปัญหาที่จะพิจารณา

กฤษณมูรติเห็นว่าสังคมในความจริงคือ บัณฑิตบุคคลซึ่งมีความสัมพันธ์กัน สังคมคือความสัมพันธ์ระหว่างคุณกับฉัน มิใช่ภาพสังคมอันเป็นนามธรรมในความคิด

. . . สังคมโดยตัวของมันเองไม่มีอยู่ สังคมคือ ความสัมพันธ์ที่คุณและฉันได้สร้างขึ้น สังคมคือ สภาพจิตภายในของเราที่ฉายออกไปภายนอก . . . (9: 26)

กฤษณมูรติไม่ได้ให้นิยามสังคมในเชิงทฤษฎีแต่ในเชิงข้อเท็จจริง สังคมจะเป็นอย่างไรนั้น ขึ้นอยู่กับความสัมพันธ์ระหว่างบัณฑิตบุคคลว่าเป็นเช่นไร กฤษณมูรติยังแสดงให้เห็นถึงสังคมในแง่จิตภาพ โดยสภาพของจิตใจแล้วมนุษย์ทุกคนไม่แตกต่างกัน จิตสำนึกของมนุษย์เหมือนกันหมดคือมีความทุกข์ ความกลัว ความหวัง ความเศร้าโศก ฯลฯ และจิตสำนึกของมนุษย์ยังส่งอิทธิพลกำหนดซึ่งกันและกันอีกด้วย นี่คือเหตุที่กฤษณมูรติกล่าวว่า ฉันคือโลก และโลกก็คือฉัน

. . . ฉันคือโลก และโลกก็คือฉัน เพราะเราได้สร้างโลกขึ้นมาซึ่งเราจะรับผิดชอบต่อโลก ความคิดทั้งหมดของฉัน กิจกรรม ความกลัว ความหวัง ก็เป็นความหวัง และความกลัวของโลก ไม่มีความแบ่งแยกระหว่างโลกและฉัน ชุมชนคือฉัน วัฒนธรรมคือฉัน และฉันก็คือวัฒนธรรมนั้น ดังนั้นจึงไม่มีการแบ่งแยก . . . (6: 461)

ให้สังเกตประโยคที่ว่า "ฉันคือโลกและโลกก็คือฉัน" ข้อความ 2 ข้อความนี้ไม่ได้แสดงไว้ในรูปของข้อความที่เท่ากันทางตรรกวิทยา แต่แสดงถึงลักษณะของความสัมพันธ์ที่กำหนดซึ่งกันและกันของบุคคลหนึ่งกับอีกบุคคลหนึ่ง ซึ่งเรียกว่าโลก

กฤษณมูรติมีทรรศนะว่า "ฉันคือโลกและโลกก็คือฉัน" เป็นข้อเท็จจริง ไม่ใช่เพียงแค่แนวความคิด ดังนั้นปัญหาของสังคมหรือของโลกก็มีส่วนกำหนดตัวฉัน และในทางกลับกัน ฉันก็มีส่วนกำหนดโลกด้วย ฉันสามารถมีส่วนร่วมแก้ปัญหาของโลกเช่นกัน ดังนั้น การเห็นวามมนุษย์ไม่แตกต่างกันทางด้านจิตใจและจิตสำนึกของมนุษย์ส่งอิทธิพลกำหนดซึ่งกันและกัน จึงเป็นพื้นฐานรองรับทรรศนะการแก้ปัญหาสังคมจากการเปลี่ยนแปลงที่บัณฑิตบุคคล

. . . เมื่อนั้นตระหนักว่าจิตสำนึกของมันเป็นจิตสำนึกของโลก และจิตสำนึกของโลกคือจิตสำนึกของมัน ความเปลี่ยนแปลงใด ๆ ที่เกิดขึ้นในตัวมันย่อมส่งผลกระทบต่อจิตสำนึกทั้งหมด (6: 109)

ปัญหาสังคมมีสาเหตุมาจากปัญหาภายในปัจเจกบุคคล จึงต้องแก้ที่ปัจเจกบุคคล มิใช่แก้ที่ภายนอก เช่น โดยการปฏิวัติ เปลี่ยนแปลงรัฐบาลหรือระบบการปกครอง การเปลี่ยนแปลงอย่างถอนรากถอนโคนนั้นต้องเปลี่ยนที่จิตใจของมนุษย์แต่ละคน ซึ่งกฤษณมูรติเรียกว่า เป็นการเปลี่ยนแปลงโดยสิ้นเชิงหรือการปฏิวัติภายในจิตใจ และการเปลี่ยนแปลงโดยสิ้นเชิงในบุคคลหนึ่งย่อมจะส่งผลกระทบต่อบุคคลอื่น ๆ อย่างแน่นอน

. . . เปลี่ยนแปลงที่ตัวบุคคลเป็นสิ่งที่สำคัญที่สุด สำคัญกว่าการเปลี่ยนแปลงระบบในสังคม ตราบใดที่บุคคลยังไม่สามารถเข้าใจตัวเองได้อย่างถ่องแท้ จะไม่มีระบบไหนทั้งสิ้นไม่ว่าฝ่ายชายหรือขวา สามารถนำสันติสุขมาสู่โลกมนุษย์ได้ (10: 16)

การเปลี่ยนแปลงที่แท้จริงอาจเกิดขึ้นได้ ถ้าปัจเจกบุคคลมีความเข้าใจชีวิต รู้จักตนเอง ซึ่งก็คือการตระหนักรู้เท่าทันต่อสิ่งที่เกิดขึ้นในกระบวนการทำงานตามธรรมชาติของความคิด ดังที่ได้พิจารณามาแล้วในทรรศนะเกี่ยวกับชีวิต ". . . การเปลี่ยนแปลงที่แท้จริงอาจเกิดขึ้นได้เมื่อเราเข้าใจสภาพถูกกำหนดของเราเอง และเห็นอิสระจากมัน . . . (10: 27)

Pupal Jayakar และ Sunanda Patwardhan ได้กล่าวไว้ในคำนำของหนังสือชื่อ *Exploration into Insight* (11: 9) ว่า สิ่งที่มีมนุษยชาติต้องการคือการปฏิวัติภายในจิตใจ มนุษย์ขาดการหยั่งเห็นและเข้าใจว่าตนเองก็คือผู้ก่อปัญหา และรากฐานที่ทำให้ขาดความเข้าใจนี้คือ ขบวนการจิตใจของตนเอง ในการเห็นขบวนการทางจิตใจเช่นนี้ นำไปสู่อิสรภาพสูงสุดของมนุษย์

ข้อสังเกต ถึงแม้ว่าทรรศนะเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงสังคมโดยการเปลี่ยนแปลงปัจเจกบุคคลจะมีรากฐานมาจากอภิปรัชญาที่ว่า จิตสำนึกของมนุษย์อยู่ในขอบข่ายของการถูกกำหนดในลักษณะของการส่งอิทธิพลซึ่งกันและกัน แต่กฤษณมูรติก็ไม่ได้แสดงให้เห็นอย่างชัดเจนว่า เมื่อบุคคลหนึ่งเปลี่ยนแปลงจะส่งผลกระทบต่อบุคคลอื่น ๆ ในลักษณะใด อย่างไรก็ตาม ประเด็นนี้มีความสำคัญต่อปรัชญาการศึกษาเป็นอย่างมาก ซึ่งต่อไปจะเห็นว่า การศึกษามุ่งเปลี่ยนแปลงบุคคลซึ่งจะส่งผลเป็นการเปลี่ยนแปลงในระดับสังคม ถึงแม้ว่ากฤษณมูรติจะไม่ได้แสดงให้เห็นอย่างชัดเจนว่า ถ้าบุคคลหนึ่งเปลี่ยนแปลงแล้วสังคมจะเปลี่ยนแปลงไปได้อย่างไร ผู้เขียนจะยืนยันว่าถ้าบุคคลหนึ่งเปลี่ยนแปลงโดยสิ้นเชิง ย่อมจะส่งผลกระทบต่อบุคคลอื่น ๆ อย่างแน่นอน เพื่อที่จะรักษาสัมมติฐาน

ทางปรัชญาสังคมเอาไว้เป็นรากฐานสนับสนุนทฤษฎีทางปรัชญาการศึกษาในตอนต่อไป

สรุป สังคมคือความสัมพันธ์ระหว่างปัจเจกบุคคล ในแง่จิตภพนั้น มนุษย์ทุกคนมีจิตสำนึกที่เหมือนกัน และจิตสำนึกนี้ส่งผลกำหนดซึ่งกันและกัน จิตสำนึกของบุคคลจึงเป็นจิตสำนึกของโลก และจิตสำนึกของโลกเป็นจิตสำนึกของบุคคล การเปลี่ยนแปลงอย่างแท้จริงในปัจเจกบุคคลย่อมส่งผลต่อโลก การแก้ปัญหาสังคมจึงอาจทำได้จากการแก้ปัญหาภายในปัจเจกบุคคล